

İSRAİL'İN GERİ DÖNÜŞ PROJESİ ve ABHAZYA'YA UYGULANABİLİRLİĞİⁱ

Jade Cemre Erciyes- Araştırmacı, Kültür Bölümü

Dünya'da geri dönüş bakanlığı olan yalnızca iki ülke var; biri İsrail diğeri de Abhazy. Son zamanlarda Abhazy'ya geri dönüş üzerine yapılan bir çok değerlendirmede, İsrail'in geri dönüş projesinin incelenmesinin gerekliliği sık sık dile getirilmeye başlanmıştır. Gerçekten de, İsrail projesinin bütünlüğünün, projenin yürütmesinde çalışan kurumlarının ve diasporasının rolünün derinlemesine incelenerek anlaşılması ile Abhazy'ya özgü bir program geliştirmede örnek alınması mümkündür. Ancak kendi içinde çok farklı bir yapısı olan İsrail'in geri dönüş projesini alarak olduğu gibi Abhazy'da uygulamak, yanlış ve başarısız sonuçlar verecek bir yaklaşımdır. Bu sebeple öncelikle İsrail Geri Dönüş Projesi'nin tarihsel sürecini ve bu süreç boyunca geri dönüşü sırtlayan kurumlarını inceleyeceğiz.

İlk araştırmalarımda İsrail'in geri dönüş projesi hakkında düzgün bilgi kaynaklarına ulaşmakta zorlandığımı itiraf etmeliyim. Bunun, aslında bizim önemsemeyeceğimiz kadar küçük, ancak projenin kendini kabul ettirmesinde çok etkin olan bir sebebi vardı. Detaylandırırsak; İsrail Geri Dönüş Projesi'nin, dili ne olursa olsun ilgili tüm belge, yasa ve araştırmalarda kullanılan ortak adına bakmak gerekir. İsrail'e geri dönüşe *Aliyah* denmektedir. *Aliyah*, İbranice yükseliş, ilerleme ya da Musevilerin İsrail'e göçü, anavatana dönüşü anlamına gelirⁱⁱ. Bu sözcüğün kullanılmasının önemi herşeyden önce geri dönüş sürecini özelleştirmesi ve millileştirmesidir.

Aliyah Tarihi

Aliyah tarihi, resmi kaynaklarda belli toplu kurtarma operasyonlarıyla (Aliyahlarla) anlatılmaktadır. Temel sebep, Musevilere karşı uygulanan şiddet eylemleri ve yasal baskılardır. Dinsel beklentiler içinde olanlar; milli birlik inancındaki idealist, sosyalistler; yükselen anti-semitizmden ve ekonomik sıkıntılardan kaçanlar; Nazi Almanyası'ndan kurtarılan gençler; daha sonraları İsrail'in ekonomik canlanmasını görenler; yaşadıkları coğrafyalardan rejim değişimi sebebiyle kaçmak zorunda kalanlar ya da Aliyaha cesaret bulanlar, vd. çeşitli tarihlerde kitleler halinde Aliyah yapmışlardır.

İsrail Aliyah tarihinin en önemli toplu aliyahları ve bu Aliyahlarla İsrail'e ulaşan göçmen sayıları:

I. Aliyah (1882-1903)- 25,000 kişi Rusya ve Romanya'dan; 2,500 Yemen'den. ⁱⁱⁱ

II. Aliyah (1904-1914)- 35,000 kişi Rusya ve Polonya'dan, bir kısım da Yemen'den. ^{iv}

III. Aliyah (1919-1923)- 35,000 kişi Rusya ve Polonya'dan, Romanya ve Litvanya'dan. ^v

IV. Aliyah (1924-1928)- 67,000'den fazla göçmen Polonya, Rusya, Romanya ve Litvanya; Yemen ve Irak'tan. ^{vi}

IV. Aliyah; Gençlerin Aliyahı (1933)- Nazi Almanyası'ndan kaçırılan 5,000 genç ve savaş sonrasında soykırımdan kurtulan 15,000 genç İsrail'e getirilerek yatılı okullarda eğitildiler. Bugün hala Genç Aliyah köyleri, genç geri dönüşçülerin uyum sürecinde ve dezavantajlı gruplara ikinci bir şans verme açısından önemli rol oynamaktadır. ^{vii}

V. Aliyah (1929-1939)- Çeyrek milyondan fazla göçmen Batı ve Orta Avrupa'da dahil Avrupa kıtasından geldiler. ^{viii}

Kartal'ın Kanatlarında/ Büyülü Halı Operasyonu- Yemenli Musevilerin Aliyahı (1949)- 50,000 Yemenli Musevi, uçaklarla taşındı. ^{ix}

Azra ve Nehemiyah Operasyonu- Iraklı Musevilerin Aliyahı (1950-1951)- 125,000 Iraklı Musevi uçaklarla taşındı. 1949-1950 de 3 ay içinde 3,000 Musevi karayoluyla kaçtı. Irak hükümeti, 1950'de vatandaşlıklarını ve mülklerini bırakıp bir daha geri dönmek koşuluyla gitmelerine izin verdi. ^x

Faşlı Musevilerin Aliyahı (1954-1955)- Toplamda çeyrek milyon kişi; 1954-1955'te 35,000; 1956-1961'de gizli operasyonlarla 30,000 kişi; 1961-64 yıllarında 80,000 Faşlı Musevi Aliyah yaptı.^{xi}

Musa Operasyonu- Etiyopya'daki Museviler (1984)- 8,000 kişi Etiyopya'dan Aliyah yaptı. Bunların 1,500'ü ailelerinden ayrı olarak gelen gençler ve çocuklardı.^{xii}

Solomon Operasyonu- Etiyopya'daki Museviler (1991)- 14,000 kişi Etiyopya'dan Aliyah yaptı. (Etiyopya'dan gelenler toplam 35,000 kişiyi buluyor)^{xiii}

Eski Sovyetler Birliğinden Aliyah (1990)- 1 milyon kişi^{xiv}

Yıllara Göre Göçmen Sayıları

Yıllar	Asya	Afrika	Avrupa	Amerika & Okyanusya	Toplam*
1948-1951	237,000	94,000	327,000	5,000	687,000
1952-1960	35,000	146,000	103,000	10,000	294,000
1961-1970	49,000	151,000	139,000	45,000	384,000
1971-1980	27,000	16,000	213,000	73,000	330,000
1981-1989	10,000	23,000	60,000	40,000	133,000
1990-1994	6,000	32,000	554,000	17,000	609,000
1995-1999	39,000	12,000	276,000	20,000	347,000
Toplam	403,000	474,000	1,672,000	210,000	2,784,000

- 1948-51 tarihlerinde gelen 24,000 kişinin son yaşadıkları kıta bilinmemektedir.

Kaynak: http://www.mfa.gov.il/MFA/History/Modern_History/Centenary_of_Zionism/Aliya_and_Absorption, alıntı tarihi 30.12.08.

Yalnızca göçmen sayılarını içeren tablo bile İsrail'in geri dönüş projesinin başarısına ışık tutmaktadır. Farklı dönemde gelenlerin ihtiyaçları, arka planları -eğitimleri, meslekleri, hayat anlayışları- ve İsrail'de edindikleri yaşam alanları farklı olmuştur. Göçmenlerin bir kısmı, özellikle ilk yıllarda, ellerine verilen 15 günlük azıklarla çölde kendilerine gösterilen yerlere yerleşerek kırsal bir yaşamı yoktan varetmeye çalışmış, bir kısmı şehir yaşamına girerek edebiyat, sanat, eğitim, ekonomik kalkınma alanında ülke gelişimine katkı sağlamışlardır. Daha önce gelenler, farklı yerlerden gelenler ve yerliler arasında çatışmalar yaşanmış, ancak her gelen topluluk kendi kurduğu düzen içinde daha sonradan gelen benzer arka planlı geri dönüşçülere yol gösterme ve hatta içine alarak adapte etme konusunda etkin olmuştur.

Geri Dönüş Yasası

1948'de İsrail Devleti'nin ilan edilmesinin ardından 1950 yılında Geri Dönüş Yasası kabul edildi. Bu yasa gereği, dünyanın değişik ülkelerinde yaşayan tüm Museviler ülkeye göç etme hakkına sahip oldu. 1970 yılında, mevcut yasada yapılan bir düzeltmeyle, tüm Museviler, eşleri, çocukları ve onların eşleri, ve torunları geri dönüş hakkını kazanmıştır.^{xv}

İsrail'in Geri Dönüş Programı, devlet ve sivil toplum kurumları ile bir bütünlük oluşturmaktadır. Dönüş yapma hakkı kadar, dönüş ve dönüş ertesindeki haklar ve fırsatlar yasalarda açıkça tanımlanmıştır. Yasaları devlet kurumları uygularken, geri dönüşün en önemli kurumlarından biri olan Musevi Ajansı potansiyel geri dönüşçülere yasal danışmanlık hizmeti vermekte, geri dönüşü teşvik edici ve adaptasyon sağlayıcı programlar geliştirmektedir.

Bunları söyledikten sonra, İsrail'in Geri Dönüş Projesi'ni şu başlıklar altında inceleyebiliriz: **Yasal Düzenlemeler ve Geri Dönüşün Altyapısı, Karar Verme Süreci, Geri Dönüşün ilk haftaları ve Absorbe Süreci.**

Yasal Düzenlemeler ve Geri Dönüşün Altyapısı

İsrail devleti, yasalarla vatandaşlık ve geri dönüşçü olma hakkını tanımlamıştır. Daha sonra sürekli olarak çıkarılan yeni yasalar, tüzükler ve kurulan Göçmen Uyum Bakanlığı'nın geliştirilmesiyle bugünkü sistem oluşmuştur.

Bugünkü sistemde temelde iki kurum önemli rol oynamaktadır. Göçmen Uyum Bakanlığı (**The Ministry of Immigrant Absorption**) ve Musevi Ajansı (**The Jewish Agency**). Bakanlık, Geri Dönüş ve diğer göçmenlerin absorbe edilmesi/ topluma kazandırılması ile ilgili çalışmalar yapmaktadır. Musevi Ajansı, 1929 yılında yani İsrail Devleti'nin 1948'de kurulmasından çok daha önceleri, kutsal topraklara geri dönüşü organize etmek ve gerçekleştirmek amacıyla kurulmuş olan bir örgüttür^{xvi}. 1952 yılında çıkarılan yasa ile Musevi Ajansı, İsrail Devleti içinde göç ve göçmenlerin absorbe edilmesi alanında yetkili kılınmış, tüm vergi ve devlet kesintilerinden muaf tutulmuştur^{xvii}. Musevi Ajansı, tüm dünyada ve İsrail'de geri dönüş üzerine çalışan sivil toplum örgütlerinden ve Musevi kurumlarından sorumludur^{xviii}. **Aliyah Salıçım** ise, Musevi Ajansı'nın ülke dışındaki temsilciliklerine verilen addır. Ancak burada Musevi Ajansı olarak kullanılacaktır.

Musevi Ajansı ve Göçmen Uyum Bakanlığı, geri dönüş konusunda ayrıntılı bilgiler veren internet sayfaları, belli ülkelerde hizmet veren danışma hatları, dünyanın her yerinde elde edebileceğiniz kitapçıklar ve bilgilendirme broşürleri ile oturmuş bir program sunmaktadırlar. Ancak, “Karar Verme” başlığı altında inceleyeceğimiz gibi, her kişiye aynı standart dönüş paketi uygulanmamaktadır. Musevi Ajansı'nın temsilcileri, başvuran her kişiye, kendisine uygun bir geri dönüş zamanı ve programı önermektedir.

İsrail'e dönüşün ardından Bakanlık ve Ajans kadar, tüm diğer devlet kurumları, bakanlıklar, okullar ve yerel yönetimler ile diğer sivil toplum örgütleri birarada çalışmaktadırlar. İsrail'de, geri dönüşçülerin ihtiyacından dolayı anadilde (İbranice) eğitimler, kurslar düzenlenmekte, ancak kalabalık topluluklar için sürekli olarak farklı dillerde (İngilizce ve Rusça) TV ve radyo yayınları yapılmaktadır.

Kurulmuş olan “Uyum Merkezleri” aracılığıyla sürekli olarak sosyal danışmanlık hizmeti sunulmaktadır.

İsrail'in Geri Dönüş Projesi, kurumsallaşmış ve yaygınlaşmış bir projedir.

Karar Verme Süreci

Karar verme sürecinde yol gösterici olan İsrail Göçmen Uyum Bakanlığı'nın internet sitesindeki temel broşürde şu öneriler yer almaktadır:

Hazırlanmış broşür ve yayınları inceleyin. Bakanlığın internet sitesini inceleyin. Musevi Ajansı'nın, Dönüş ve Absorbe Olma Bölümü'nün dünyanın çeşitli yerlerindeki temsilciliklerindeki danışmanlara yüzyüze başvurun ya da telefon, e-posta ile bilgi talep edin. Musevi Ajansı'nın danışmanlarına başvurarak, kısa ve uzun süreli tecrübe gezilerinden planlı bir geri dönüş ve uyum sürecine kadar her konu hakkında bilgi ve yardım alabilirsiniz. Bu danışmanlar, devlet dairelerini sizin geri dönüş süreciniz hakkında bilgilendirirken, size de haklarınız ve yapmanız gerekenler konusunda yön vereceklerdir. Musevi Ajansı'nın internet sitesinden bilgi edinebilirsiniz. Ayrıca daha önce geri dönmüş ailelerle iletişim kurabilirsiniz. Onların tecrübe ve hatalarından ders alıp, potansiyel işverenlere, meslekdaşlara ve iş adamlarına yazabilir, gerçekçi olarak hangi alanda çalışabileceğinize karar verebilirsiniz. Resmi bilgilere, ancak resmi kişilerden, yönetimlerden aldığımızda inanın.^{xix}

Resmi ve gayriresmi her türlü bilgi kaynağını listeleyen bakanlık broşürü, Musevi Ajansı'nın devlet ile nasıl bir işbirliği içinde çalıştığını da göstermektedir.

Geri dönüşü teşvik etmek isteyen İsrail Hükümeti ve STK'lar yerel yönetimlerle ve devlet kurumlarıyla ortaklaşa Aliyah teşvik ve deneme programları hazırlamışlardır. Bunlar, geri dönüş konusunda tereddütleri olan ya da bunu aşamalı olarak yapmak isteyen kişilere uygun, kısa ve uzun

dönemli programlardan oluşur. Günlük yaşam hakkında derin bilgiler alırken, karar verme sürecinde yol gösterici olan bu programlar “Kibbutz” olarak adlandırılan komünel yerleşim yerlerinde yapılmaktadır.

Kibbutzlar ilk kurulduğu 20. yüzyıl başlarında yalnızca tarıma dayalı yerleşimlerdi. 1960'lardan sonra endüstriyel üretimi de içeren Kibbutzlar, sosyal demokratlar tarafından kurulmuş kolektif çalışma ve kolektif sermayeye dayalı, yani üretimin, tüketimin ve dağıtımın toplumsal olarak kontrol edildiği, katılımcı demokratik yollarla yürütülen yerleşimlere dönüşmüştür.^{xx}

Kibbutzlar, 100 kişinin yaşadığı sitelerden 1000 kişinin yaşadığı büyük yerleşim yerlerine kadar çeşitlilik gösterir. Kibbutzlar, geri dönüş yapacak kişileri ya da kısa süreli kalacakları kendi koşulları doğrultusunda ve bazı projeler çerçevesinde kabul etmektedirler.

“Ulpan” adı verilen derin İbranice eğitim okulları ise, yerel yönetimler, Eğitim ve Kültür Bakanlığı, Göçmen Uyum Bakanlığı ya da Musevi Ajansı tarafından desteklenen programlardır. Ulpanlara verilen maddi destek yüksek olduğundan, ücretsiz ya da göçmenler için düşük ücretlerle düzenlenmektedir. Kimi konaklama ve yurt imkanı sunan, kimi bekar göçmenlere yönelik, kimi gece eğitimi veren ulpanların bazıları da kibbutzlar içinde yarım gün çalışma karşılığı da olabilmektedir. Ulpanlarda eğitim hergün ve altı ay süre ile verilmektedir.^{xxi}

(Örneğin: **Kibbutz Ulpan:** Çalışma ile dil eğitimini birleştiren bir programdır. 17,5-28 yaş arası turistler ile geri dönüşçüler, bekarlar ya da çocuksuz çiftler için tasarlanmıştır. Katılımcılar fiziksel işleri yapabilecek şekilde sağlıklı olmalıdırlar. Oda imkanı da vardır. Yaptığınız işler karşılığında limitli olarak ya da küçük ücretlerle çamaşır makinası vb. imkanlardan yararlanabilirsiniz. Turistler için 3700 dolar olan kurs geri dönüşçüler için 300 dolardır.^{xxii})

Musevi Ajansı, aynı bölgeden dönmeyi düşünenleri biraraya getirerek grup olarak geri dönüş yapmalarını teşvik eder. Bunlar tek tek dönenlerden daha çok destek alıp daha geniş avantajlardan faydalanabilirler. Musevi Ajansı, 2008 yılında, İsrail'in 60. kuruluş yılı sebebiyle, Göçmen Uyum Bakanlığı ile ortaklaşa olarak, özel imkanlarla donatılmış yeni bir geri dönüş programı başlatmıştır. Daha çok vergi indirimi, daha iyi konaklama imkanı ve benzeri koşullar sunan program, toplu dönüşü hedeflemektedir.^{xxiii}

Geri dönüşü isteyen ancak yol ve taşınma maliyetlerini karşılayacak durumda olmayan uygun nitelikli kişilere Musevi Ajansı vize ve bilet desteği vermektedir. Bu masraflar, aynı amaçla yapılan bağışlardan sağlanmaktadır.

Geri Dönüşün İlk Haftaları ve Absorbe Olma Süreci

Geri Dönüşün ilk haftaları resmi işlemlerle geçmektedir. Geri dönüşçüler doğum belgeleri, evlilik belgeleri, mesleki ve eğitim ile ilgili diploma ve belgeler, tavsiye mektupları, sağlık ile ilgili belgeler, vb. önemli dökümanları yanlarında, el bagajlarında getirmeleri için Bakanlık ve Musevi Ajansı yayınlarıyla uyarılmakta, ayrıca benzeri konularda risk azaltıcı tavsiyelerde bulunmaktadır. Bu tür uyarılar sistemin ne kadar ayrıntılı düşünüldüğünü ve tecrübenin önemini göstermektedir.

İsrail'e dönüş yapan her bireye ya da aileye, kendilerine uygun bir uyum süreci geçirmeleri için özel bir danışman atanır. Bu danışman, hakların tam ve doğru kullanıldığını takip etmenin yanı sıra, devlet daireleriyle ve okul, hastane gibi kurumlarla ilişkileri düzenler; acil durumda telefon ile sorularınıza cevap verir.

Her geri dönüşçüye verilen göçmen belgesi, ilk geldiğiniz andan başlamak üzere hangi hakları kullandığının bir kaydının da tutulduğu karne işlevi görür. Bunlar zaman zaman merkezi bilgisayarına aktarılır.

Uyum sürecinde devlet tarafından çeşitli maddi destekler verilmektedir. Bunlar:

- **Sal Klita-The Absorption Basket/Uyum Sepeti:** Ulpan çalışması sırasında (ilk 6 ay) ve sonrasında ilk ay, yeni göçmenlere destek olarak verilen ilk harcamalar, kira, yaşama masraflarının tümü. (İlk yıl için kira desteği, ilk 18 ay için dil eğitimi desteği)
- Vergi Yardımları
  - Yerel Yönetim Vergilerinden muafiyet
  - Televizyon Vergisinden muafiyet- bir tv seti aldıktan sonra ilk yıl muaf, ancak bu hakkı ilk iki yıl içinde kullanmak zorunda.
  - Gelir Vergisinden muafiyet (ilk 3 yıl geçerli)
  - Konut Vergisi indirimi- ilk kez daire alırken bir miktar indirim
  - Araç Vergisi indirimi- ilk girişten sonra 3 yıl içinde, kullandığın aracı getirirken ya da yetkili yerlerden yeni araç alırken, %50 vergi + KDV ödeniyor. Alınan aracı 5 yıl yalnızca alan kişi kullanabiliyor.
  - 1650 dolar değerini aşmayan el aletleri ülkeye vergisiz girebilir.
  - Yeni bir iş kurarken 36 bin doları geçmeyen alet ve makinaları vergisiz olarak getirebilir. (İlk 3 yıl geçerli).
- Yaşam Desteği
  - İşsizlik Güvencesi (Uyum Sepeti sonrasında ilk yıl sonuna kadar).
  - Çalışamayacak durumda olanlara yardım.
  - Gelir Desteği -geliri düşük olanlara.
  - Çocuk Desteği.
  - Yaşlılık maaşı.
- İlk yılın sonundan 5. yıl sonuna kadar kira desteği, yerel yönetim organizasyonu ile bankalardan mortgage/kredi olarak
- Mortgage kredisiyle ev alma hakkı ilk 10 yıl geçerli. ^{xxiv}

Maddi destekler dışında Musevi Ajansı tarafından ülkenin çeşitli yerlerinde kurulmuş olan Uyum Merkezleri (**Merkaz Klita**) bulunmaktadır. Merkaz Klita, 1960'larda özellikle Batı'dan göç eden yüksek eğitimli ve ekonomik durumu iyice olan Musevilerin İsrail toplumuna adaptasyonunun yumuşak bir geçişle olması için kurulmuştur. Bu merkezler ulpanı uzun dönem geçici konaklama ile birleştiren ve ihtiyaç duyulan bakanlıkların temsilcilerini de bünyesinde barındıran bir yönetime sahiptir. ^{xxv} Bugün merkez klitalarda sosyo-kültürel etkinlikler de düzenlenmekte, çocuklar okul-öncesi ve okul programlarına devam edebilmekte, birçok merkezde çocuklara okuldan sonra derslerine ve İbranice öğrenmeye yardım eden etüdler düzenlenmektedir. Merkezlerde konaklama özel kiralara göre daha uygundur.

Anavatanda ilk konut projesi, ilk altı ayda kibbutzlar içinde konaklama imkanı sunan bir projedir. Geri dönüşçüler Kibbutzda bir konut kiralayıp, buranın sağlık ve eğitim hizmetlerinden yararlanabilirler. Altı ay dolduktan sonra, yönetimin uygun görmesi halinde buralara yerleşilebilir. Ancak bu çoğu zaman mümkün değildir çünkü yerleşilecek ek konut bulunmamaktadır. Bu tür yerleşimlere örneklerden **Bayit Rishon BeMoledet (First Home in the Homeland)** Bakanlık ve yerel kibbutz halkı (sitede yaşayanlar) ortaklığıyla düzenlenmiş bir ilk 6 ay yerleşimidir. ^{xxvi} Bir diğer örnek **Babayit Beyahad** Musevi Ajansı, Bakanlık ve Yerel Yönetimler ortaklığıyla düzenlenmektedir. ^{xxvii}

Yüksek Öğrenim konusunda geri dönenlere farklı imkanlar sunulmaktadır. Harç indirimi ya da desteği, harç kredisi, öğrenim kredisi, burs- ilk 3 yıl için ve 3. yılda 120 saat (haftada 4 saat) zorunlu sosyal hizmet karşılığı, sürekli akademik danışmanlık, özel programlar vasıtasıyla yüksek öğrenime hazırlanma, etüd çalışmaları, ders desteği, mesleki danışmanlık, sosyal ve kültürel aktiviteler Bakanlık ve Musevi Ajansı broşürlerinde listelenen başlıklardır. ^{xxviii}

Sosyal hizmetler alanında devlet daireleri ile bir çok gönüllü kuruluş ve sivil örgüt aracılığıyla gerçekleştirilen çeşitli hizmetler vardır.

Farklı kurumların geri dönüş sürecinde farklı ancak uyumlu ve haberli olarak çalışan katkıları vardır. Bunlardan en önemli üçünün rolleri şu şekilde özetlenebilir:

1- Musevi Ajansı: Ne devlet ne sivil toplum organizasyonu sayılabilecek olan bu kurum, farklı taraflar ve diasporanın temsilcilerini bünyesinde bulundurmaktadır. Uluslararası bir örgüttür ve merkezi İsrail'dedir. İçinde devletin de temsilcileri vardır. Siviller, resmi idare ve partiler eşit oranda temsil edilmektedir. Bu kurum, geri dönüşçülere vize yardımı, bilet yardımı, bilgi ve uygunluk değerlendirmesi danışmanlığı, uyum sağlama çerçevesi, programlar ve projeler hakkında bilgi sunmaktadır. Ayrıca ülkede uyum projelerini düzenleyen, organize eden bir üst kurum statüsündedir.

2- Uyum Bakanlığı: Oturmuş bir bakanlık olan İsrail Göçmen Uyum Bakanlığı, geri dönüş broşürü ve uygunluk kitapçıklarının verilmesi, geri dönüşçülere maddi destek verilmesi, uyum eğitimleri, mesleki eğitim, mesleki danışmanlık, öğrenci-eğitim desteği ve geri dönüşün ilk 6 ayında ücretsiz sağlık güvencesi verilmesinden sorumludur. Kısaca söylesek, yasal düzenlemeler ve bunların işleyişi, devlet destekli finansın geri dönüşçülere aktarılması, yönetim düzeyinde geri dönüş uygulamaları bu bakanlığın sorumluluğundadır.

3- Eğitim Bakanlığı: Yeni gelenlere ve çocuklarına eğitim desteği, dil desteği vermekte, geri dönenlerin eğitim derecelerinin resmi değerlendirmesini yapmakta ve denklik belgesi vermektedir. Üniversite öğrencisi olarak gelenlerin adaptasyonu ve kalması yönünde de yoğun çalışmaları vardır.

İsrail'in geri dönüş projesinden Abhazyaya için çıkarılacak dersler:

Millileştirme: Abhazyaya'ya geri dönüş üzerine herhangi bir dilde konuşmak istediğiniz de kullanabileceğiniz bir çok sözcük ya da tanım var. Bu tanımlar çoğu zaman politik ve ideolojik olmaktan çok pratiğe dayalı bir seçim olmakta; dönüş, geri dönüş, anavatana dönüş; return, returning to homeland, repatriation; репатриация; apsadgil aekh akhinhüra vb. Abhazyaya'ya geri dönüşü tanımlayan ya da tanımladığı düşünülen sözcükler çok çeşitlidir. Oysa ki, diaspora ve anavatan, "akhinhüra" ya da benzeri kendine özgü bir kelimedede birleşebilseydi, sürecin millileştirilmesi açısından bir başlangıç olabilirdi. Ancak Geri Dönüş Komitesi bile diasporada Demografya olarak bilinmektedir. Aslında Demografya ismi anavatandakilerin ve diasporadakilerin olaya hassasiyetle yaklaşması için altı doldurulabilecek bir terimdir. Abhazyaya Cumhuriyeti'nin en önemli sorunlarından biri olan nüfus sorununu çağrıştırmakta ve geri dönüşü bu yönde kritik bir önem yüklemektedir. Ancak bugün için anavatanın nüfus sorununun çözümünde geri dönüşün ne kadar büyük bir rolü olabileceğinin bilinçli bir alt yapısı oluşturulmamıştır.

Diasporayla ilişkileri arttırma: İsrail'in geri dönüş projesi, geriye dönecek olanlara karar verme sürecinde yardımcı olacak bir çok yol göstermektedir. Turist statüsünde İsrail'deki günlük yaşamı görebileceğiniz programlar, geri dönüşü karar verme sürecinde sivil ve devlet bilgilendirme broşürleri, danışmanlar, internet ve basılı kaynaklar vasıtasıyla kişiler neyle karşılaşacaklarını bilerek adımlarını bilinçli olarak atmaktadırlar. Abhazyaya'ya geri dönüş konusunda ise henüz yasalara bile Abazaca ya da Türkçe olarak ulaşamamaktadır. İnternet'in iletişim ve bilgi alışverişindeki rolünün anlaşılmasıyla Abhazyaya Cumhuriyeti Geri Dönüş Komitesi 2008 yılında kendisine bir internet sayfası hazırlamaya başlamıştır. Ancak, ekonomik kısıtlamalar nedeniyle broşürler ve benzeri yol gösterici kaynaklar basılamadığı gibi, maliyetleri sebebiyle basılması da düşünülmemektedir. Diasporadan, özellikle de Abhaz diasporasının çoğunlukla yaşadığı Türkiye'den, Abhazyaya'ya turistik amaçlı turlar düzenlenmektedir. Ancak bunlar 1 hafta gibi kısa süreli ve vatandaşlık hakkı olanlara pasaport çıkartılması, bazı tarihi ve turistik yerlerin kısaca gezilmesi dışında geri dönüşü yönelik etkinlikler içermeyen programlardır. Hatta, çoğu zaman gelenler, Abhazyaya'ya dönüp yerleşmiş olanlarla tanışıp sohbet etmeye vakit bulamamakta, gerçek yaşama dair herhangi bir fikir edinmeden geldikleri yerlere dönmektedirler. Kısacası, bu haftalık

programlarda günlük yaşam koşullarını tanıma fırsatı yakalamak hemen hemen olanaksızdır. Abhazy'a da akrabası olanlar için ise, bu akrabaların tüm olanaksızlıklara karşın ortaya çıkardıkları ve onlarca kişinin ağırlandığı gösterişli sofralar ve bu sofralarda tanışılan kişiler, kısa ziyaretlere biraz daha anlam katmaktadır.

Abhazy'a da halkın geri dönüşe katkısı, ekonomik katkı (maaşlarından yapılan kesintiler) ile geleneksel misafirperverlik ve akrabalık ilişkileri dışına çıkamamıştır. Günlük hayatın görülebileceği, yerel halkı içine katan programlar -kısmen de olsa- ekonomik katkı sağlayabileceği gibi, gerçekçi koşulları görmede de yardımcı olacaktır. Ancak, 2007 yılında bu düşünceyle düzenlenen gençlerin aileler yanında ağırlandığı ziyaret, istenilen sonucu yaratmamıştır. Gençler, Abhazy'a'daki yaşam koşulları konusunda fikir sahibi olmuşlar ancak dil problemleri, iletişim ve anlaşma sorunları kadar kendi yaşıtları gençlerin çoktan aile kurmuş olmaları gibi farklılıklar, evsahipleri ile aralarında uyum sorunu yaratmıştır. (Türkiye'de özellikle Çerkesler arasında evlenme yaşı kızlar için 30 civarındadır. Abhazy'a'da ise evlenme yaşı ortalama 19'dur.)

Abhazy'a Cumhuriyeti Geri Dönüş Komitesi; 3 ve 6 aylık, ekonomik getirisi ile kendini döndürebilen, dil ve yaşamı anlama programları hazırlamalıdır. Ancak bunu tek başına yapması zordur.

Geri dönüş probleminin çözümü ülkedeki diğer sorunlarla bağlantılıdır ve temelde diasporanın rolünün anlaşılmasına bağlıdır. Abhazy'a Cumhuriyeti'nde, diasporanın ülkenin bağımsızlığının tanınması, demografik ve ekonomik problemlerinin çözümünde etkin rol oynayabileceğinin anlaşılması ve bu yönde politikalar geliştirilmesi şarttır.

Sivil Toplumun Katkısı: Kafkas Abhazy'a Dayanışma Komitesi, statü olarak Musevi Ajansı'na benzer bir konuma sahiptir. Devletin resmi temsilcisi konumundadır, ancak bağımsız bir STK olma özelliğini de korumaktadır. Kuruluş amacı Abhaz Bağımsızlık Savaşı sırasında anavatana destek vermektir. Ancak Musevi Ajansı'ndan farklı olarak merkezi diasporadadır. Anavatan'da merkezi olan bir diğer STK Abhaz-Abaza Kongresi'dir. Bu iki kurum birbirlerini tamamlayarak Geri Dönüş Komitesi ile işbirliği içinde projeler geliştirebildiği takdirde, iyi bir program oluşturabilir. Ancak günümüz koşullarında kurumlar arası ilişkiler politik, sosyal ve ekonomik koşullarla şekillenmekte ve mevcut kurumlar arasında korunabilir bir işbirliği altyapısı kurulamamaktadır.

Mevcut ve yeni kurulan tüm sivil yapıların, resmi olarak statüsü tanımlanmış olan bir kurum ile işbirliği içinde çalışması mümkündür ancak bu kurum yönetiminin apolitik, dinamik, anavatanda ve diasporada saygı duyulan, seçilmiş, genç bir yönetime sahip olması ile mümkün olabilir. Bu kurumda anavatandan dışışleri bakanlığının resmi görevlilerinin sürekli olarak görev alması bir gerekliliktir. Diasporada yer alan tüm kurum ve kuruluşların temsilcilerinin yönetim kurulunda yer alması, kurumun Abhazy'a Cumhuriyeti'nin diasporayla ilişkilerini düzenlemede etkin rolü olması için gereklidir.

Kendini dönüştüren projeler geliştirme: Bugüne kadar Geri Dönüş Komitesi'nin yaptığı çalışmalar, kısa dönemli, direkt katkı sağlayan, getirisi ya da herhangi bir dönüşümü olmayan (ya da küçük ölçekli dönüşümü olan) geri dönüş katkılarını içermektedir. Bireysel olarak geri dönüşçülerin yaptıkları yatırımlar yine bireysel ekonomik gelişmeyi sağlamış, küçük ölçekli iş imkanları yaratarak ekonomiye dolaylı bir katkı sağlamıştır.

Yerel halkın maaşlarından yapılan %2'lik kesintiler onların gözünde hiç bir katkı sağlamamıştır ve bu geri dönüş kurumlarına ve geri dönüş yapanlara karşı olumsuz duygu ve önyargıların gelişmesine sebep olmuştur.

Resmi statüsü ve sivil temsil gücü olan bir kurum, bağışlar, projeler ve ülkedeki mevcut imkanların

doğru kullanılmasıyla geri dönüşe önemli bir maddi destek aktarabilir. Başlangıç noktası, yerel halka direkt maddi ve manevi katkı sağlayacak projeler olmasıdır. Kibutz-ulpan benzeri bir programla, hem derslerle programlı, hem de direkt halkın içinde olarak hızlı dil öğrenimini sağlarken; kişi ve kurumların maddi katkısıyla, imkanı sağlayan yerel halkın koşullarını iyileştirecek bir proje olmalıdır. Mesela, köylerinde diasporadan gelecek 10 kişiyi 3 aylık dil eğitimi için ağarlayacak olan köyün okulunda iyileştirme çalışması yapılması; direkt olarak evinde ağırlayanlara tüm süreç için masraflarını karşılayacak hatta biraz da üstünde katkı sağlayacak bir ücret ödenmesi; köyün kendi öğretmeninin yaz sürecinde yapacağı bu çalışmayla ek gelir elde etmesi gibi katkılar olacaktır. Böyle bir eğitim projesi katılımcıları zorlamayacak; halkı, devleti ve kurumları imkanları doğrultusunda katkıya sevkedecek ve bölgesel kalkınmaya da katkı sağlayacaktır.

Sonuç

Aliyah tarihi bize İsrail'in dünyadaki denge değişimlerinde ve Musevilere yönelik baskılar arttığıında, nüfuslarını arttırmak ve insanlarını korumak için politik ve ekonomik yönden çok büyük adımlar attıklarını göstermektedir. Farklı dönemde gelenlerin arka planları farklı olmuş, ilk başlarda ıssız çöllerde, daha sonraları kendilerine en yakın gördükleri eski göçmenlerin yerleşim yerleri çevresinde yaşamaya başlamışlardır. Abhazyaya için benzer bir durum söz konusu değildir. Öncelikle Abhaz Diasporası ekonomik yönden gelişmiş ülkelerde, çoğunlukla da el üstünde tutularak yaşamaktadır. Ancak bugün, özellikle Türkiye'de yaşayan diasporayı ekonomik sıkıntılar beklemektedir. Tarım ekonomisi çökmekte, özellikle kırsal alanda yaşayan halk büyük sıkıntılar çekmektedir. Abhazya'daki koşullar ise İsrail'e ilk yerleşen göçmenlerin koşullarından çok daha iyidir. Kırsal alanda yerleşmeyi düşünecek kişilerin, kendi evlerine sahip olması ve bereketli topraklarda üretim yapabilmesi imkanı vardır. Yoktan varetmeye çalışmak gibi bir çaba göstermelerine (çölleri tarım alanlarına çevirmek gibi) hiç gerek yoktur. Şehirde yerleşerek farklı işlerde çalışacak olan kişiler için ise durum şu anda biraz daha zordur. Konutların çoğu Türkiye'de alışılmış dairelerden küçük ve kötü koşullara sahiptir. Ayrıca alması da tadilatıda oldukça pahalıya malolmaktadır.

Eđer Abhaz hükümeti bilinçli bir program geliştirebilir, yerel ve diaspora sivil toplum örgütlerini bir çatı altında toplayabilirse; toplu geri dönüş sağlanabilir, Abhazya'nın nüfus ve kalkınma sorunlarına gerçekçi bir çözüm üretilebilir. Ancak hükümetin böyle bir proje geliştirmesi, bölgedeki politik dinamiklere de bağlıdır. Bunun için Geri Dönüş konusunda göç verecek ve nüfus geçişini sağlayacak olan iki ülkenin, Türkiye ve Rusya'nın sürece pozitif yaklaşması için gerekli politik adımlar atılmalıdır. Geri Dönüş ütopyası, gerçekçi politik-ekonomik-sosyal tabana oturtulmalıdır.

İsrail örneğinden yola çıkarsak daha öncede belirttiğimiz gibi, öncelikle süreci ortak bir isimle millileştirmek gereklidir. Ardından bu ismin altı doldurulmalı, anavatanda ve diasporada geniş bilgilendirme kampanyaları yapılmalıdır. Diasporayla yalnızca dönüşe ya da hakedilen pasaportların çıkarttırılmasına yönelik etkinliklerde birleşilmemeli, anavatanın tanınma ve ekonomik problemlerinin çözümü için sosyal, ekonomik ve akademik projeler geliştirilerek ilişkiler kuvvetlendirilmelidir. Dil çalışmalarına hem diasporada hem anavatanda ağırlık verilmeli, turistik amaçlı ancak dil öğrenmeyi ve vatani tanımayı sağlayacak ilk adım projeleri geliştirilmelidir. Bütün bunlar sivil toplum örgütleri ve işadamları ile işbirliği içinde yapılmalı ve ekonomik dönüşüm sağlayacak şekilde uygulanmalıdır.

Ancak bu projelerin gerçekten başarılı olması için, Kafkasya'dan benzer koşullarda sürülmeleri ve paylaştıkları ortak kültürel değerler sebebiyle birbirine karışmış, Adige-Ubıh-Abhaz halkları ve diasporadaki geniş tanımıyla tüm Çerkeslerin, Kafkasya'nın tek bağımsız Cumhuriyeti olan Abhazyaya'nın diasporası olarak görülmesi şarttır. Türkiye'de aralarında dilleri dışında bir ayrım görmeyen bu halklar, anavatanda Kafkas kültür bütünlüğünü ve bağımsız Abhazy Cumhuriyeti'ni

yaşatmak için biraraya gelmelidir.

-
- ⁱ Bu makale 2009 yılında Lagulaa Lavan tarafından Abazaca`ya ve Kolbaya Ravil tarafından Rusca`ya çevrilmiştir.
- ii About Immigration to Israel, http://www.togethercelebrating60.org/aliyah_case.htm, 2008.
- iii First Aliya, http://www.moia.gov.il/Moia_en/AboutIsrael/aliya1.htm, alıntı tarihi 30.12.2008
- iv Second Aliya, http://www.moia.gov.il/Moia_en/AboutIsrael/aliya2.htm alıntı tarihi 30.12.2008
- v Third Aliya, http://www.moia.gov.il/Moia_en/AboutIsrael/aliya3.htm, alıntı tarihi 30.12.2008
- vi Fourth Aliya, http://www.moia.gov.il/Moia_en/AboutIsrael/aliya4.htm , alıntı tarihi 30.12.2008
- vii Aliya and Absorption, [http://www.mfa.gov.il/MFA/History/Modern History/Centenary of Zionism/Aliya and Absorption](http://www.mfa.gov.il/MFA/History/Modern%20History/Centenary%20of%20Zionism/Aliya%20and%20Absorption), alıntı tarihi 30.12.08.
- viii Fifth Aliya, http://www.moia.gov.il/Moia_en/AboutIsrael/aliya5.htm , alıntı tarihi 30.12.2008
- ix On Eagle's Wings: Aliyah from Yemen, http://www.moia.gov.il/Moia_en/AboutIsrael/kanfeyNesharim.htm, alıntı tarihi 30.12.2008.
- x Operation Ezra and Nehemiah: the Aliyah of Iraqi Jewry (1950-1951), http://www.moia.gov.il/Moia_en/AboutIsrael/ezraVenechmia.htm, alıntı tarihi 30.12.2008.
- xi The Aliyah of Moroccan Jewry (1954-1955), http://www.moia.gov.il/Moia_en/AboutIsrael/maroco.htm, alıntı tarihi 30.12.2008.
- xii Operation Moses: Aliyah of Ethiopian Jewry (1984), http://www.moia.gov.il/Moia_en/AboutIsrael/mivtzaMoshe.htm, alıntı tarihi 30.12.2008.
- xiii Operation Solomon: Aliyah of Ethiopian Jewry (1991), http://www.moia.gov.il/Moia_en/AboutIsrael/mivtzaShlomo.htm, alıntı tarihi 30.12.2008.
- xiv Aliyah from the former Soviet Union (1990), http://www.moia.gov.il/Moia_en/AboutIsrael/aliyaUssr.htm, alıntı tarihi 30.12.2008.
- xv Shlomo Guberman, The Law of Return, 1950. 2001. <http://www.mfa.gov.il>, 2008.
- xvi World Zionist Organization and Jewish Agency, <http://countrystudies.us/israel/88.htm>, 2008.
- xvii THIS LAW: World Zionist Organization - Jewish Agency (Status) Law (passed by the Knesset November 24, 1952). <http://www.geocities.com/savepalestinenow/israellaws/fulltext/jewishagencystatuslaw.htm>, 2008.
- xviii THIS LAW: World Zionist Organization - Jewish Agency (Status) Law (passed by the Knesset November 24, 1952). <http://www.geocities.com/savepalestinenow/israellaws/fulltext/jewishagencystatuslaw.htm>, 2008.
- xix Receiving Information Prior to Aliyah, http://www.moia.gov.il/Moia_en/, 2008.
- xx Kibbutz and Moshav, <http://countrystudies.us/israel/57.htm>, 2008.
- xxi The Ulpan and Merkaz Klita, <http://countrystudies.us/israel/58.htm>, 2008.
- xxii Kibbutz Ulpan, <http://www.jewishagency.org/JewishAgency/English/Aliyah/Israel+Programs/Kibbutz+Ulpan/>, alıntı tarihi 16.01.2009
- xxiii Together Celebrating Israel's 60 Years, <http://www.togethercelebrating60.org>, 2008.
- xxiv Guide for the New Immigrant, 5th Edition, Ministry of Immigrant Absorption, Jerusalem 2007.
- xxv The Ulpan and Merkaz Klita, <http://countrystudies.us/israel/58.htm>, 2008.
- xxvi About the Bayit Rishon Bamolelet Project, <http://www.jewishagency.org/JewishAgency/English/Aliyah/Absorption+Options/Kibbutz+Programs/First+Home+in+the+Homeland+26.htm>, alıntı tarihi 19.09.2007.
- xxvii Guide for the New Immigrant, 5th Edition, Ministry of Immigrant Absorption, Jerusalem 2007.
- xxviii Information for Immigrant Students, Ministry of Immigrant Absorption, Jerusalem 2003.